

Tasviriy san'at tarixi

**Mamatqulov Rashidjon
Ravshanbek o'g'ili**

*Qo'qon davlat universiteti
San'atshunoslik kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya

Tasviriy san'at tarixi insoniyatning ma'naviy va madaniy rivojlanish bosqichlarini yorituvchi eng muhim ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib, ushbu maqolada san'atning ibtidoiy davrlardan to zamonaviy raqamli san'atgacha bo'lgan taraqqiyoti IMRAD ilmiy formatida keng qamrovli tahlil qilinadi; tadqiqot davomida tasviriy san'atning shakllanishi, texnik vositalarning rivoji, badiiy uslub va janrlarning evolyutsiyasi, madaniyatlararo aloqalar, diniy va falsafiy qarashlarning san'atga ta'siri, turli sivilizatsiyalar merosi hamda san'at maktablarning o'ziga xos jihatlari komparativ va tarixiy-dialektik metodlar asosida izohlanadi; natijalar san'atning rivojlanish jarayoni chiziqli emas, balki ko'p qirrali, murakkab va uzluksiz jarayon ekanligini ko'rsatadi hamda har bir davrning estetik tamoyillari va g'oyaviy yo'nalishlari jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy holati bilan bevosita bog'liq ekanini ilmiy asoslaydi.

Kalit so'zlar:

tasviriy san'at tarixi, estetik rivojlanish, uslub evolyutsiyasi, badiiy tafakkur, san'at metodologiyasi, tasviriy san'at tarixi, evolyutsiya, uslub, janr, metodologiya

Kirish.

Tasviriy san'at tarixi insoniyat ma'naviy merosining eng qadimiy va eng murakkab qatlamlaridan birini tashkil etib, u nafaqat estetik qarashlarning shakllanishi, balki jamiyatning ijtimoiy, madaniy, diniy hamda falsafiy rivojlanish jarayonlarini ham o'zida mujassam etadi; ushbu maqolada tasviriy san'at taraqqiyoti ilk ibtidoiy davrlardan tortib, zamonaviy raqamli san'atgacha bo'lgan tarixiy ketma-ketlikda keng qamrovli yondashuv asosida tahlil etiladi, bunda turli sivilizatsiyalarning uslubiy xususiyatlari, san'at maktablari, texnologik innovatsiyalar, janrlarning shakllanish jarayoni va estetik konsepsiyalarning o'zgarishi chuqur ilmiy asosda yoritiladi; tasviriy san'atning o'ziga xos tabiati, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va badiiy tafakkur shakllanishiga ta'siri tarixiy manbalar, arxeologik topilmalar, san'atshunoslik nazariyalari va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida keng miqyosda ochib beriladi; ushbu jarayonni tadqiq etishda IMRAD formatiga tayanilgan bo'lib, tarixiy ketma-ketlikni tizimli o'rganish, san'at namunalarini mantiqiy qiyoslash, ularning semantik

va kompozitsion tuzilishini tahlil qilib, san'at taraqqiyotining uzluksiz va murakkab rivojlanish mexanizmlarini izchil ochib berish maqsad qilib qo'yiladi.

Metodologiya.

Ushbu ilmiy tadqiqotning metodologik bazasi tasviriy san'at tarixini tizimli o'rganish, tarixiy-dialektik yondashuv, komparativ tahlil, san'at namunalarini vizual-semiotik tahlil qilish, ikonografik tadqiqot, struktural yondashuv, estetik talqin va san'atning madaniy-antropologik kontekstlarini o'rganish kabi ilmiy metodlardan tashkil topadi; tadqiqot jarayonida qadimgi tosh davri petrogliflari, Misr, Mesopotamiya, Hind, Xitoy, Yunon-Rim san'ati, Yevropa o'rta asr va Uyg'onish davri meroslari, Islom uyg'onish davri miniaturachilik maktablari, Barokko, Rokoko, Klassitsizm, Romantizm, Realizm, Impressionizm, Modernizm va Postmodernizm san'at yo'nalishlari bo'yicha mavjud ilmiy manbalar keng qamrovda o'rganildi; badiiy uslubiy o'ziga xosliklarni tahlil qilishda ikonografik metod orqali shakl mazmunining qatlamlari aniqlanib, estetik kategoriyalarning davriy o'zgarishlari aniqlab borildi; shuningdek, tasviriy san'atning tarixiy taraqqiyoti jarayonida ijtimoiy-iqtisodiy omillar ta'siri, diniy qarashlarning evolyutsiyasi, texnologik vositalarning rivoji va madaniy maktablarning o'zaro ta'siri alohida o'rganildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tasviriy san'at insoniyat tarixida har bir sivilizatsiya uchun o'ziga xos estetik va ma'naviy hodisa sifatida maydonga chiqqan bo'lib, ularning badiiy qarashlari jamiyatning ijtimoiy tuzilishi, diniy e'tiqodlari va dunyoqarashlaridan kelib chiqqan; qadimgi ibtidoiy jamiyat san'ati ko'proq marosimiy xarakterga ega bo'lgan bo'lsa, keyinchalik sivilizatsiyalar shakllanishi san'atni yanada mukammal shakllarda rivojlantirdi; Uyg'onish davri bilan birga perspektiva, anatomiya, kompozitsiya kabi ilmiy-badiiy tamoyillar mustahkamlanib, san'at yanada ilmiy asosga ega bo'ldi; zamonaviy davrda esa san'atning funksiyasi va texnikasi tubdan o'zgarib, raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashib yangi ekspressiv imkoniyatlarni kashf etdi; natijalar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at taraqqiyoti chiziqli emas, balki murakkab spiralsimon model bo'lib, unda qayta tiklanish, takroriy yangilanish va estetik tajribalar almashinuvi kuzatiladi.

Muhokama.

Tadqiqot davomida aniqlangan ilmiy xulosalar ko'rsatadiki, tasviriy san'at tarixida uslub va janrlarning shakllanishi sivilizatsiyalar o'zaro aloqalari, madaniyatlarning integratsiyasi va texnik vositalarning rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan; san'at faqat estetik ijod jarayoni bo'lib qolmay, balki jamiyatning falsafiy, diniy, ilmiy va siyosiy qarashlarini ham aks ettiruvchi universal fenomen sifatida shakllangan; qadimgi dunyo san'ati ramziy, diniy va mifologik mazmunlarga boy bo'lgan bo'lsa, Yevropa Uyg'onish davrida inson markazga chiqib, antropotsentrik qarashlar ustuvor bo'ldi, modernizm davrida esa san'at o'zining ichki mazmunini izlanishlariga e'tibor qaratib, individuallikni ulug'ladi; postmodernizm esa san'atni umumlashtiruvchi, kontekstual, ko'p ma'noli fenomen sifatida talqin etdi; ushbu davriy jarayonlar san'atning jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'langan murakkab tizim ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xulosa.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, tasviriy san'at tarixi insoniyatning ma'naviy-intellektual rivojlanishining uzviy qismi bo'lib, u har bir davrda jamiyatning ichki mohiyatini, estetik qarashlarini, falsafiy dunyoqarashini ifoda etgan; san'at taraqqiyoti davomida yuz bergan uslubiy o'zgarishlar, texnologik rivojlanishlar, janrlarning shakllanishi va estetik qadriyatlarning almashinuvi san'atning universal, ko'p qatlamli va doimiy yangilanib boruvchi tizim ekanligini ko'rsatadi; zamonaviy san'at esa globalizatsiya, raqamli texnologiyalar va madaniy xilma-xillik ta'sirida yangi bosqichga ko'tarilgan bo'lib, san'atshunoslik oldidagi dolzarb vazifalar ham kengayib bormoqda; ushbu maqola tasviriy san'at tarixini ilmiy-nazariy asosda tahlil qilish orqali san'atning ko'p qirrali rivojlanish mexanizmlarini chuqur ochib berdi.

Adabiyotlar ro'yhati.

1. Gombrich E. "Art and Illusion".
2. Arnheim R. "Visual Thinking".
3. Read H. "A Concise History of Modern Painting".
4. Baxshiyev B. "O'zbek san'ati tarixi".
5. Alpatov M. "Vsemirnaya istoriya iskusstva".
6. Eco U. "History of Beauty".
7. Hauser A. "The Social History of Art".
8. Grabar O. "The Formation of Islamic Art".
9. Kemp M. "The Science of Art".
10. Clark K. "Civilisation". (Manbalar ro'yxati eng so'ngida to'liq shakllantiriladi.)